

Slovenija in Evropa

Vstopanje Slovenije v združeno Evropo je vsekakor zgodovinski dogodek, ki ga lahko primerjamo osamosvojitvi ali pa izstopu Slovenije iz avstroogrske monarhije in pridružitvi Kraljevini Srbov, Hrvatov in Slovencev po I. svetovni vojni. Zakaj smo se za to odločili in kaj lahko od tega pričakujemo? Vprašanje je vsekakor več kakor umestno. Potem ko smo pred trinajstimi leti prvič v zgodovini vzpostavili svobodno, samostojno in demokratično državo Slovenijo, se nujno zastavlja vprašanje, ali je zaradi istih interesov, zaradi katerih smo se odločili za samostojnost, po trinajstih letih smiselno, da se Slovenija pridruži evropskim državam, ki se z neprimerno daljšim lastnim suverenim državnim obstojem povezujejo v Evropsko unijo. A že samo v tem se nakazuje del odgovora. Če so se države, kot so Francija, Anglija, Španija in skandinavske države, pripravljene odpovedati delu svoje suverenosti in postati del širše evropske zveze, potem je to verjetno z ene strani nujnost. Nujnost, ki ima predvsem ekonomsko ozadje in jo нареkuje sodobna globalizacija. Toda ta nujnost je tudi interes, iz teh povezav izhajajo določene prednosti za vse, zaradi katerih so te države, ki so lahko ponašajo s stoletno in tisočletno lastno državnostjo, pristale na omenjene povezave.

Komisija Pravičnost in mir pri Slovenski škofovski konferenci je v juniju 2002 objavila obširen dokument, v katerem se je ob pripravah na referendum o vstopu v Evropsko unijo zavzela za vključitev Slovenije v Evropsko unijo in tudi povedala zakaj. V nadaljevanju se bom oprl na ta dokument.

1 Skupaj z drugimi obvladovati globalizacijo

Svetovne gospodarske povezave postajajo vse bolj intenzivne, tako da delo in kapital ne poznata več meja. To je globalizacija, ki trenutno koristi najmočnejšim in najrazvitejšim državam in podjetjem, šibkejšim pa grozi še večje nazadovanje in odvisnost od močnih. Globalizacijo je zato treba obvladati in dopolnjevati z globalizacijo solidarnosti in s političnim urejanjem zadev na svetovni ravni s pomočjo politične svetovne avtoritete. Zaradi tega je pomembno, da s pomočjo evropskih in mednarodnih povezav tudi Slovenija sodeluje pri vzpostavljanju svetovnega pravnega reda, ki bo zmanjševal prepad med razvitimi in nerazvitimi. Slovenija sama je v teh svetovnih primerjavah palček, toda v povezavi z drugimi evropskimi državami lahko postane dejavna in soodgovorna za svetovno solidarnost in globalno pravičnost.

Vendar pa v tem sestavku ne bi razmišljal o gospodarskih in finančnih vidikih našega povezovanja z drugimi evropskimi državami. Omejil bi se na vrednostno-moralne, pravno-politične in versko-cerkvene vidike.

2 Evropa ima skupne vrednote, ki so krščanskega izvora

Vendar je treba vedno upoštevati, da za evropsko združevanje ne govorijo samo gospodarski razlogi. Zgodovinsko gledano ti sploh niso bili prvi. Na podlagi tragičnih izkušenj dveh svetovnih vojn je prišlo do zavestne odločitve za enakopravno, miroljubno sodelovanje in postopno vedno tesnejše povezovanje evropskih držav. Pri tem je zavestno prišlo tudi do omejitev suverenosti nacio-

nalnih držav in združevanja teh suverenosti na višji ravni zveze več držav. Tisti, ki so snovali združeno Evropo, so imeli tudi moralne razloge: hoteli so odpraviti vzroke za nastanek novih vojn na evropskih tleh. Ni naključje, da je francoski minister Robert Schuman, ki je bil eden izmed vodilnih zagovornikov evropskega povezovanja in nemško-francoske sprave, danes kandidat za blaženega in za svetnika. Evropskega povezovanja torej niso narekovali le ekonomski interesi evropskih gospodarstev, temveč so bili prav tako odločilni tudi moralni razlogi: sprava, mir, enakost, svoboda, demokracija, spoštovanje človekovih pravic.

Tu je tudi razlog, zakaj je katoliška Cerkev od vsega začetka močno podpirala evropsko povezovanje. To podporo je nedvoumno dal že Pij XII., ki je celo zagovarjal konkretne strukturne in politično-pravne oblike evropske zveze držav, ki naj bi po njegovem bila federacija. Od Pavla VI. naprej se papeži ne ukvarjajo s političnimi in pravnimi vprašanji o evropskih ustanovah, pač pa vseskozi in zelo poudarjeno podpirajo samo zamisel o združenih Evropi. Katoliška cerkev, ki je v devdesetih letih odločno in učinkovito zagovarjala osamosvojitve Slovenije in je Apostolski sedež med prvimi priznal našo novo državo, prav tako v vseh svojih dokumentih poleg pravice narodov do samoodločbe jasno zagovarja dolžnost medsebojnega sodelovanja in povezovanja. Zaradi miru in sodelovanja med evropskimi narodi in državami je torej povezovanje in združevanje narodov Evrope moralno zaželeno. Mir, varnost in prijateljsko sodelovanje s sosedi pa je tudi naš nacionalni in državni interes. Evropa je in hoče postati domovina miru, varnosti in sodelovanja in v interesu naše države je, da smo v to območje vključeni in deležni teh velikih vrednot.

Miroljubno povezovanje evropskih narodov je mogoče zato, ker imamo skupni imenovalec. Kljub močni kulturni različnosti nas

povezujeta naša skupna judovsko-krščanska religiozna dediščina in grško-rimsko humanistično in pravno izročilo. Združena Evropa je torej mogoča, ker imamo Evropejci skupne temeljne duhovne in moralne vrednote. Te vrednote so: dostojanstvo človeške osebe, človekove pravice, svoboda, demokracija, sožitje in sodelovanje, spoštovanje kulturne različnosti in identičnosti, socialna pravičnost, solidarnost in socialna država, verska svoboda, zdravo okolje in blaginja za človeka vredno življenje. Evropa je domovina take religije in morale, kjer je v ospredju človek kot svobodno, enkratno in dostojanstveno bitje ter nosilec neodtujljivih temeljnih pravic in svoboščin. Zato lahko živi samo v taki politični skupnosti, kjer ljudi povezuje enakost v dostojanstvu in pravicah. Enotnost v različnosti in različnost v enotnosti sta ideji in načeli, katerih domovina je Evropa. Zato je taka Evropa in samo taka Evropa lahko tudi naša prihodnost.

V vsej zgodovini smo bili Slovenci del krščanske omikane Evrope. Slovenski narod je bil pri evropskem duhovnem in moralnem razvoju ves čas enakopravno udeležen, vse dokler ga totalitarni komunistični družbeni red ni za pol stoletja odtrgal od več kot tisoč let starih evropskih duhovnih korenin in povezav. Te temeljne vrednote si je Evropska unija zapisala v svojo ustavno pogodbo. Toda s tem so zapisane na papirju. Kaj bo z njimi v vsakdanji stvarnosti, ostaja odprto vprašanje in naloga vsake politične skupnosti in vsakega državljana združene Evrope. Ustava Republike Slovenije nima tako jasno izraženih vrednot, ki naj bi bile podlaga našega skupnega življenja, kakor ima to Evropska unija. To je zato, ker se snovalci združene Evrope zavedajo, da brez skupnih vrednot združena Evropa izgubi dušo. S tem nam lahko Evropa pomaga, da se začnemo zavedati velikega pomena skupnih vrednot tudi za naše skupno življenje v Sloveniji in jih začnemo pospeše-

vati na vseh področjih našega življenja, predvsem pa vzgajati zanje v vzgojno-izobraževalnem procesu naših mladih državljanov.

3 Evropa je domovina demokratične, pravne in socialne države

Evropa, kjer sta se v 20. stoletju začeli dve svetovni vojni, se je po drugi svetovni vojni zavedla svoje zgodovinske odgovornosti za mir in spravo med narodi. Narodi svobodne Evrope so se zavestno odrekli vojnem kot sredstvu za ohranjanje ravnotežja moči. Pričeli so tesno sodelovati na podlagi skupnih interesov in enakopravnega sodelovanja na temeljih sprave, miru, enakosti, solidarnosti, svobode, demokratičnosti, spoštovanja človekovih pravic in spoštovanja različnih nacionalnih kultur.

Zgodovina Evrope sicer res ni idealna, saj je njena zgodovina polna vojn, revolucij, nasilja, osvajanj, kolonializma, imperializma in izkoriščanj. Toda ravno zaradi tega se je razvila edinstvena evropska politična kultura, ki si je že od rimskih časov, posebno pa še v visokem srednjem veku in nato v novem veku zamislila državo na osnovi ideje enakopravnosti in svobode vseh državljanov in njihove soodgovornosti za skupno dobro. Tako je v Evropi nastala ideja sodobne demokratične, pravne in socialne države, ki je postala danes svetovni model poštene, svobodoljubne in pravične državne ureditve. Tudi Slovenija se je v oblikovanju svoje države zgledovala po tem vzoru. Ideali demokracije ter pravne in socialne države pa seveda niso uresničeni s tem, da so zapisani v ustavi. Postati morajo del splošne civilizacije in kulture, postati morajo vrednote in ideali vsakdanje politične prakse. Desetletje slovenske samostojne državnosti nam dovolj zgovorno kaže, kako počasen in negotov je dejanski razvoj v tej smeri. Slovenska politična kultura, tista, ki jo razodeva vsakdanja politična praksa, močno zaostaja za zapisanimi ideali.

Poseben vidik evropske demokracije je razvita civilna družba. Tako je tudi v Severni Ameriki. Pri nas v tem pogledu močno zaostajamo, ne glede na to, da imamo veliko število nevladnih organizacij, združenj in zvez. Toda mišljenje in ravnanje ljudi je etatično in tudi država oziroma politika se obnaša arogantno, pokroviteljsko in avtoritarno. Namesto da bi država postajala vedno bolj v službi državljanov, so še močne politične sile, ki uporabljajo državo za uveljavljanje svojih materialnih in ideoloških interesov. Zato si od tesnejše vključitve v evropsko politično prakso in kulturo lahko obetamo hitrejši dvig splošne demokratične politične kulture in prakse.

4 Evropa je domovina verske svobode

Evropa je domovina številnih verskih razkolov in vojn. Med njimi je verjetno najbolj znana tridesetletna vojna 1618-1648, ki je sicer prinesla z vestfalskim mirom enakopravnost veroizpovedi, vendar za ceno strahotnega obubožanja in opustošenja, saj se je v Nemčiji prebivalstvo skrčilo za tretjino. Toda za to ceno se je uveljavilo načelo verske svobode in svobode vesti, ki je postalo bistveni sestavni del človekovih pravic. Razlikovanje med posvetnim in verskim področjem je postalo bistveno za sodobno evropsko politično in družbeno ureditev. Tako imenovana »ločitev države in Cerkve«, ki jo je v Cerkvi dokaj sovražni obliki uvedla Francija leta 1905, je počasi postala norma in praksa v vseh evropskih državah, vendar je izgubila svojo ostrino celo v Franciji, kjer vsi politični analitiki poudarjajo, da se je njihova »séparation de l'Eglise et de l'Etat« iz negativne, izključevalne in sovražne ločitve spremenila v pozitivno in spoštljivo razmejevanje obeh področjih, ki pa ne izključuje sodelovanja in pomoči. V Franciji so bile leta 1905 Cerkvi res odvzete in podržavljene vse

cerkve, toda vzdržujejo jih občine in dajejo zastonj na voljo župnijam. V drugih evropskih državah pa prevladuje še bolj izrazit kooperativni model ločitve države in Cerkve, kjer gleda država na cerkve in druge verske skupnosti pozitivno in jim olajšuje delovanje. To načelo je zapisano tudi v Evropski ustavni pogodbi, kjer se Evropska unija zavezuje, da bo glede na poseben prispevek cerkva in verskih skupnosti vzdrževala z njimi trajen, odprt in konstruktiven dialog

(prim. 51. člen). Razen Francije se v nobeni drugi državi ne zastavlja vprašanje verouka v šoli. Evropejci se zavedajo, da imajo starši prvo pravico, da sodelujejo pri vzgoji svojih otrok v šoli in da imajo otroci pravico, da se vzgoja v družini in v šoli dopolnjujeta in podpirata. Tudi Evropska unija ima v svojih lastnih šolah, ki delujejo v evropskih mestih in so namenjene otrokom uslužbencev Evropske unije, v osnovni šoli dve uri, v srednji šoli pa eno uro konfesionalnega ve-

Salvador Dalí: Goreča žirafa, 1937, olje na lesu, Kunstmuseum, Bern.

rouka ali pa namesto njega pouk etike za tiste, ki ne pripadajo nobeni veri. To stanje v Evropi ne bo moglo ostati brez vpliva na stanje pri nas, vsaj dolgoročno ne.

Seveda je Evropa tudi domovina prostozidarstva, ateizma in sekularizacije. V določenih okoljih so te sile močno navzoče in v zadnjem času skušajo dobiti premoč ter spremeniti krščansko identiteto Evrope. Toda nikjer v Evropi - vsaj v Zahodni ne - ni družben in političen položaj podoben našemu, kjer imajo veri nasprotno družbene in politične sile tako veliko premoč in uživajo tak medijski, finančni in politični monopol, da je boj z njimi podoben boju Davida z Goljatom. Drugod je kulturni in politični položaj bolj uravnotežen in družbena moč je bolj enakopravno porazdeljena med različne družbene dejavnike, pri čemer Cerkev ni izjema, in kjer je delovanje Cerkve v javnosti sprejeto kot samoumevno in normalno dejstvo. Zato bo povezovanje z Evropo lahko pozitivno vplivalo na normalizacijo položaja Cerkve v slovenski postkomunistični družbi.

5 Brez naivnosti in nekritičnega idealizma

Slovenci imamo v svoji tisočletni zgodovini bolj negativne kakor pozitivne izkušnje sobivanja v državah, kjer smo se nahajali v podrejenem položaju. To velja predvsem za drugo polovico 19. in celo 20. stoletje, ko smo bili najprej vključeni v avstroogrsko monarhijo, ki je v tem času postajala »ječa narodov« in ni znala rešiti narodnostnega vprašanja, in za izkušnjo iz obdobja obeh Jugoslavij, kjer so nas obravnavali kot vojni plen. Te izkušnje so nas naredile previdne, oprezne in celo nezaupljive v smislu pregovora: »Kogar je pičila kača, se boji še zvite vrvi«. Naše pretekle negativne izkušnje nam bodo lahko dobro koristile v prihodnosti. Vsekakor pa ne smemo pozabiti, da danes veljajo v Evropi drugačne

politične in družbene norme, kot so veljale v podonavski monarhiji ali na Balkanu.

Nikakor ne mislim, da bo Evropska unija idealna zveza in politična skupnost in da v njej močnejši ne bodo ogrožali šibkejših. Nikjer tudi ni in ne more biti zagotovljeno, da ne bo prihajalo do sporov, v katerih se bo treba odločno bojevati za svoje pravice. Že današnja naveza treh največjih - Anglije, Nemčije in Francije - zbujajo bojazni. Če se sklicujemo na skupne evropske vrednote, se zavedamo, da s tem še ni rečeno, da jih v Evropi vedno in povsod tudi spoštujejo. Toda veliko več možnosti imamo, da jih bodo spoštovali v Evropi kakor kje drugje, kjer jih niti priznavajo ne.

Tudi mir, v katerem živimo, nikakor ni nekaj samoumevnega, na kar morda varljivo navaja izkušnja večine današnjih evropskih državljanov. Evropska, pa tudi svetovna zgodovina nas uči, da je za ohranjanje miru potrebno nenehno prizadevanje na duhovni, družbeni, politični in seveda tudi obrambno-varnostni ravni. Ne nazadnje smo novo vrsto grožnje, ki ogroža celotno demokratično svetovno skupnost, izkusili 11. septembra 2001. V tej ogroženosti smo vsi enaki, tako veliki kakor majhni, tako močni kakor šibki demokratični narodi.

Zagotovo je za naš narod povezovanje z močnejšimi evropskimi narodi velik izziv. Toda druge enakovredne možnosti v sedanjem zgodovinskem trenutku nimamo. Od Evropske unije pa ne moremo pričakovati samo uslug. Enakopravno sodelovanje zahteva, da sprejmemo tudi obveznosti in celo morebitne žrtve. Pomembno je, da znamo stvarno in nepristransko pretehtati, ali so prednosti tako velike in odločilne, da odtehtajo tudi žrtve. Ne moremo pa naivno in otročje zahtevati samo prednosti brez žrtev, da bomo samo dobivali, pa ničesar dali. Pristanemo lahko na vsako žrtev, ki ne bo ogrožala našega nadaljnjega narodnostnega obstoja. Toda glede

tega bomo najbolj odločilni sami. Sedanje stanje nas opozarja, da si utegnemo glede tega postati sami največji sovražniki.

Sklep: Tudi v Evropi bomo svojo srečo kovali najprej sami

Da bo Evropa takšna, kot si jo upravičeno želimo, bo potrebno nenehno prizadevanje vseh ljudi, vsake generacije na temelju pravičnosti, solidarnosti in subsidiarnosti. Evropa je vzpostavila socialno državo, ki jo danes ogroža neoliberalizem. Evropa je domovina demokracije, ki jo danes ogrožajo finančni, gospodarski in medijski monopoli. Evropa je iznašla pravno državo, ki jo danes ogroža korupcija.

Evropa je torej v veliki meri projekt, naloga in izziv. Slovenci vemo, da je tudi boj za lastne pravice in avtonomijo naporen in zahteven. Ker pa je Evropa sprejela za svoja temeljna načela subsidiarnost, spoštovanje človekovih pravic, svobodo in demokracijo in ker v njej ne bomo samo Slovenci sorazmerno majhen narod, bodo lahko v povezavi z drugimi naša prizadevanja za ohranitev narodnostne in kulturne identitete uspešna.

Uspešna bodo, če bomo sami dovolj zavedni, če bomo sami spoštovali to, kar smo, in če bomo imeli dovolj močno voljo, da to,

kar smo, ostanemo. Naš nadaljnji obstoj in naš razvoj je odvisen od nas samih, ne glede na to, ali bomo v Evropski uniji ali zunaj nje. Odvisen je od naše volje do življenja, od naše demografske in vzgojnoizobraževalne politike ter od tega, koliko bomo spoštovali in razvijali svojo kulturno in jezikovno izvirnost in enkratnost. Tudi če se ne bi pridružili Evropski uniji, bi se za vse to morali truditi in bojevati. V vsakem primeru - razen če bi se obdali s kitajskim zidom - bomo svoje sreče in svoje prihodnosti kovali sami. S tega vidika pa nam Evropska unija s svojimi deklariranimi načeli nudi celo več jamstva in zaupanja kakor drugi svetovni ekonomski in politični dejavniki, katerih vplivu se ne bi mogli izogniti. Naše članstvo v Evropski uniji bo zahtevalo od nas visoko stopnjo narodne zavesti in moralnosti. Zlasti pa bo zahtevalo odgovorno ravnanje politične oblasti, vseh nosilcev javnih funkcij in mnenjskih voditeljev. Kakor pa je katoliška Cerkev v preteklosti gojila, razvijala in branila slovenski jezik in lastno kulturo, se danes še posebno zaveda svoje dolžnosti in »skrbi za ohranjanje slovenstva, saj je narodna pripadnost del edinstvene in od Boga ustvarjene identitete vsakega človeka« (Sklepni dokument plenarnega zbora Cerkve na Slovenskem, čl. 483).